

Lovforslag nr. L 199. Fremsat den 29. januar 1988 af Hanne Thanning Jacobsen (SF), Aage Frandsen (SF), Ingerlise Koefoed (SF), Holger K. Nielsen (SF), Stillinger (SF) og Ebba Strange (SF)

Forslag

til

Lov om ændring af lov om folkeskolen (Fredsoplysning og international forståelse som obligatorisk emne)

§ 1

I lov om folkeskolen, jf. lovbekendtgørelse nr. 541 af 21. august 1986, som ændret ved lov nr. 231 af 22. april 1987, foretages følgende ændring:

1. I § 6, *stk. 1*, indsættes efter nr. 6 som nyt nummer:

»7) fredsoplysning og international forståelse.«

§ 2

Loven træder i kraft den 1. august 1988.

Bemærkninger til lovforslaget

Almindelige bemærkninger

Forslagsstillerne er af den opfattelse, at det er vigtigt at fastholde og videreformidle den danske og nordiske tradition for fredsoplysning og arbejde for international forståelse. Denne mere end hundred-årige tradition – fra oplysningstiden og til i dag – har været udøvet ud fra flere forskellige religiøse, politiske og videnskabelige opfattelser. Den har i årtier været beundret uden for Danmarks og Nordens grænser.

Folkeskolen forbereder ifølge sit formål eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund og til medansvar for løsningen af fælles opgaver. Dette må sammen med den trussel, som oprustningen rummer for menneskers og landes sikkerhed, og med det medansvar, alle har for, at freden skabes og bevares i overensstemmelse med FN's Pagt fra 1945, efter forslagsstillerens opfattelse indebære, at man i skolen beskæftiger sig med forskellige former for konflikter og konfliktløsninger.

Forslagsstillerne er desuden af den opfattelse, at der fremover bør skabes mere modspil til den megen vold, som børn og unge oplever ikke mindst i massemedierne. I de moderne elektroniske medier, f.eks. video og tv, vil børn i løbet af deres barndom have overværet et enormt antal mord, mishandlinger, krige og andre voldelige konfliktløsninger – og mange af disse vil være fremstillet som »retfærdige« og rimelige.

Selv om dette ikke i sig selv gør børn voldelige – det afhænger i lige så høj grad af hjem, skole og børnepolitik – så mener forslagsstillerne, at børn og unge i højere grad end hidtil bør møde eksempler på ikke-voldelige konfliktløsninger i såvel deres nærmiljø som i den danske, nordiske og internationale fredshistorie. Det må sikres, at børn erfarer, at de voksne aktivt kan skabe lokal og international forståelse og solidaritet.

Sådanne erfaringer vil også kunne medvirke til at dæmpe den angst for krig, som videnskabelige undersøgelser fra så at sige alle industrilande, inklusive Danmark, viser kan være en fremherskende bekym-

ring hos og sundhedsrisiko for børn og unge. I en dansk undersøgelse, der omfattede 1.209 elever fra 6. til 10. klassetrin, udtrykte således 82 pct., at de var ret bekymrede eller meget bekymrede for atomkrig, og 56 pct. gav udtryk for, at de havde fået for lidt oplysning i skolen om dette problem¹⁾. Det er bl.a. sådanne resultater fra mange lande, der får WHO til at anse ikke alene krig, men også krigstrusler og krigsfrygt for vor tids alvorligste trussel mod sundheden²⁾.

Foruden de allerede nævnte begrundelser for forslaget finder forslagsstillerne, at Danmarks medlemskab af FN medfører en forpligtelse til at leve op til de mange rekommandationer vedrørende fredsoplysning, nedrustning og andet fredsskabende og fredsbevarende arbejde, som Danmark har tilsluttet sig.

Internationale rekommandationer

I De Forenede Nationers Pagt undertegnet 1945 blev bl.a. formuleret det formål »at opretholde mellemfolkelig fred og sikkerhed og i dette øjemed: træffe effektive fælles forholdsregler til forebyggelse og fjernelse af trusler mod freden og til undertrykkelse af angrebshandlinger eller andre brud på freden . . .« (Kap. I, artikel 1, stk. 1).

Til virkeliggørelse af denne forebyggelse og fjernelse af krigstrusler blev i 1946 oprettet UNESCO, FN's organisation for uddannelse, videnskab og kultur. Ved oprettelsen blev udtalt de ofte citerede ord: »Siden krige begynder i menneskers sind, er det i menneskers sind, forsvaret for fred skal opbygges«. Selv om årsager til krig og vold er mere komplicerede end blot menneskers bevidsthed, så er der næppe nogen, som vil benægte, at de begreber, mennesker har udviklet om f.eks. krig, fred, oprustning, fjendebillede og sikkerhed, er vigtige betingelser for vold eller fredelige konfliktløsninger. Derfor har fredsoplysning (»peace-education«) og international forståelse også spillet en stor rolle i FN's arbejde såvel på generalforsamlinger som i organisationer som UNESCO, WHO m.fl.

Ikke mindst i 1970'erne har FN påpeget situationens alvor, f.eks. i slutdokumentet fra verdenskonferencen om nedrustning fra sommeren 1978: »Menneskeheden står over for et valg: Vi må standse våbenkapløbet eller stå ansigt til ansigt med tilintetgørelse«³). I WHO's sundhedsprogram »Sundhed for alle i år 2000« anses krig og krigstrusler for at være de alvorligste trusler mod sundhed: »Uden fred og social retfærdighed, uden tilstrækkelig mad- og vandforsyning, uden uddannelse og ordentlige boligforhold og uden en nyttig funktion i samfundet vil der ikke være nogen sundhed for befolkningen, ingen virkelig vækst og ingen samfundsmæssig udvikling . . . Krig er den alvorligste trussel mod sundheden . . . Også krigsrygt spiller en vigtig rolle«⁴).

Inden for UNESCO og FN har man i årtier arbejdet med nærmere præcisering af fredsoplysningens formål og indhold: »Den internationale undervisning bør sætte ind allerede i førskolealderen, fordi visse holdninger f.eks. i racespørgsmål ofte dannes i denne alder«⁵). »Undervisningen bør tage sigte på udryddelse af de forhold, som skaber problemer, der truer menneskeheden overleven og velfærd – ulighed, uretfærdighed, magtanvendelse – og på internationale samarbejdsforanstaltninger, der kan tjene til at løse problemerne«⁶).

»Med henblik på at bidrage til større forståelse af og bevidsthed om de problemer, der er skabt af rustningskapløbet og nødvendigheden af nedrustning, opfordres regeringer såvel som statslige og ikke-statslige internationale organisationer til at tage skridt til at udvikle uddannelsesprogrammer for nedrustnings- og fredsstudier på ethvert plan«⁷).

»Som integreret del af fredsundervisningen har nedrustningsundervisning tæt sammenhæng med undervisning i og opdragelse til menneskerettigheder og udvikling, for så vidt som hvert af disse begreber fred, menneskerettigheder og udvikling må defineres i forhold til de andre to. Desuden giver nedrustningsundervisning også lejlighed til at belyse nyere begreber såsom de individuelle og kollektive rettigheder til fred og udvikling baseret på tilfredsstillelse af basale materielle og ikke-materielle menneskelige behov«⁸).

I denne sammenhæng står fredsoplysningens overordnede indhold beskrevet som en kombination af delområderne udvikling, menneskerettigheder og nedrustning. Disse tre delområder er det værd at have i tankerne ved enhver tilrettelæggelse af arbejde med områderne fred og international forståelse.

Og børnene mener . . .

I spørgsmål om oplysning, undervisning og folkeskole bør også børnene høres, eftersom det er dem, det i så høj grad vedrører. Børn kan spørges på mange måder: i direkte samtale, ved at analysere resultater fra deres skabende virksomhed (stile, digte, tegninger etc.), gennem systematiske interviews og spørgeskemaer (med ikke-ledende spørgsmål).

Med hensyn til børns og unges utopier (fremtidsvisioner) er deres svar entydige. Videnskabelige studier fra næsten alle industrilande viser, at bekymring for krig med kernevåben placerer sig højt blandt mulige fremtidsbekymringer (f.eks. frygt for miljøødelæggelser, arbejdsløshed og »blind« teknologisk udvikling). Eksistensen af sådanne bekymringer blandt børn og unge er således et internationalt faktum og problem, der ikke bør ignoreres eller afvises af voksne. Undersøgelser viser også, at børn og unge naturligvis ikke kun nærer bekymringer for fremtiden, men *også* nærer positive håb og utopier. Desuden viser undersøgelser, at det bedste middel til at dæmpe fremtidsangst er voksenmodeller, som ikke blot bruger smukke ord, men også *handler* aktivt for fred, mod forurening, for nedrustning og solidaritet med den 3. verden, etc.

I en dansk, tværfaglig undersøgelse foretaget af 3 læger, 1 lærer, 1 psykolog og 1 statistiker konkluderes bl.a., at »den internationale oprustning og terrorbalance medfører en mental sundhedsrisiko for mange af vore unge«. Desuden anføres, at »Det er påfaldende, at 24 pct. af eleverne i vor undersøgelse angav aldrig at have talt med deres forældre om forhold vedrørende kernevåbenkrig, og at 56 pct. ønskede at høre mere om dette i skolen. Dette peger på nødvendigheden af en øget indsats af forældre og skole på dette område«⁹).

Af resultater fra undersøgelsen omfattende de 1.209 elever på 6.–10. klassetrin fremgår f.eks., at 71 pct. ikke mente, at de eller deres familie ville kunne overleve en atomkrig (kun 3 pct. mente, det var muligt), at 36 pct. anførte, at de ofte tænkte på krig med kernevåben, at 17 pct. mente, at det var sikkert eller sandsynligt, at en atomkrig vil udbryde i deres levetid, og at 14 pct. mente, at en atomkrig ikke kunne undgås.

I en anden dansk undersøgelse, der tog udgangspunkt i 750 stile skrevet i 1977 og 1983 af unge i 9. klasse om deres forventninger til fremtiden, konkluderes bl.a.: »Næsten alle stile beskæftiger sig med den trussel mod en fremtidig tilværelse, som den tiltagende atomoprustning udgør . . . Der er dog også mange, der udtrykker vilje til at forsøge at modvirke

de dårlige udsigter, også ofte i stile, der udtrykker meget stor bekymring . . . «¹⁰).

I disse unges (16-åriges) stile kan man f.eks. læse: »Hvis først 3. verdenskrig bryder ud, tror jeg ikke, at der er mere tilbage at leve for. Krigen vil højst sandsynlig blive ført med atomvåben . . . « (pige).

»Men før man overhovedet spekulerer på at få børn, burde man tænke sig godt om, da verden, vi lever i, er meget urolig, og med den forurening og de uhyggelige atomvåben, vi har, synes jeg ikke, det er lykken at skulle sætte et barn i verden, før den bliver forbedret« (pige).

»Gid der må blive så megen fred i verden, at de (børnene) kan rejse rundt og besøge andre folkeslag og lære af dem i stedet for at slå dem ihjel« (pige).

Det udvidede fredsbegreb

Som citaterne ovenfor fra FN's rekommandationer lader ane, så er der her tale om det såkaldt *udvidede fredsbegreb*. Hovedindholdet heri er, at »fred« ikke blot betyder fravær af krig, men også fravær af betingelser (»årsager«) for krig såsom ulighed, social uretfærdighed og fordomsfulde fjendebilleder.

Hvis fredsoplysningen skal undgå at blive overfladisk, må den tage udgangspunkt i dette fredsbegreb. En »fred« præget af oprustning, militarisering af samfundet, forberedelser til krig, bidrag til krige i den 3. verden, koldkrigspropaganda og menneskerettighedskrænkelser er ikke en ægte fred, hvor krigsbetingelser er afskaffet. Der er blot tale om »fred« til krigsforberedelse, eller som en ældre dansk historiker, Gustav Bang, kaldte det: »en væbnet fred«¹¹).

Det udvidede fredsbegreb har været udgangspunkt for den skandinaviske freds- og konfliktforskning, hvor især Norge har været ledende siden 1950'erne (Johan Galtung m.fl.).

Dette fredsbegreb er desuden i overensstemmelse med opfattelser fremlagt i FN af EF, herunder Danmark. Det blev på FN's konference om sammenhængen mellem nedrustning og udvikling i september 1987 udtrykt af ambassadør Ole Bierring på bl.a. følgende måde: »Verden kan ikke betragtes som sikker, når så mange mennesker lever i den yderste fattigdom, i frygt for at blive invaderede, i frygt for at miste frihed eller andre grundlæggende menneskerettigheder. Sult og social uretfærdighed og fattigdom er hovedkilder til konflikter, indre såvel som ydre, i udviklingslandene«¹²).

Danske og nordiske fredstraditioner

Enhver fredsoplysning bør som andre oplysnings- og undervisningsområder foregå på alsidig og ikke-

manipulerende vis. Hertil kan bl.a. en virkelighedstro skildring af den danske og nordiske fredshistories mange traditioner tjene, fordi der her er tale om adskillige bevægelser i indbyrdes brydning.

Fredsbevægelsen har ikke været en ensartet, social bevægelse. Den har været sammensat af forskellige fredstraditioner, hvoraf flere har meget gamle rødder, f.eks. religiøse fredstraditioner (kvækerne, forsøringsforbundet, kristne for nedrustning m.v.), liberale fredstraditioner (Dansk (Norsk og Svensk) Fredsforening fra 1880'erne, FN-forbundet), arbejderbevægelsens fredstraditioner (2. Internationale, arbejderpartiers anti-militarisme og solidaritetsarbejde, SiD, fagbevægelsen for fred). Hertil kommer de mange fredstraditioner med lidt mere specielle målsætninger (militærnægterbevægelsen, feministiske fredsbevægelser, ikke-voldsbevægelser, solidaritetsbevægelser, anti-racistiske bevægelser, Nej til atomvåben, unge for fred etc) og faglige bevægelser (højskolelærere for fred, læger mod kernevåben osv.).

Det forhold, at der mellem disse traditioner har hersket både uenigheder og enighed og samarbejde, bør ikke føre til hetz mod dem, men tages som et demokratisk sundhedstegn. Skolens børn – og andre – bør kunne erfare, at såvel enigheder som uenigheder mellem bevægelser og traditioner kan drøftes på dokumenterende og kultiveret måde.

Udvikling af fredskompetence

Et vigtigt overordnet *formål* med en fredsoplysning og fremme af international forståelse er *udvikling af fredskompetence*, dvs. at udvikle kvalifikationer til at skabe og opretholde fred og fredelige konfliktløsninger på alle sociale niveauer – personligt, lokalt og globalt. Der ligger bag denne formulering den opfattelse, at »fred« ikke er en passiv og altid idyllisk tilstand uden modsigelser, modsætninger og konflikter. Hvor mennesker virker sammen, vil der altid være konfliktmuligheder, *men* det væsentlige er at kunne løse modsigelser og konflikter med ikke-voldelige midler. Fredshistorien og tværkulturel forskning viser, at dette kan lade sig gøre. Mennesket er ikke fra naturens hånd dømt til destruktive problemløsninger.

Til en sådan fredskompetence hører selvkært viden og indsigt som nødvendige betingelser. Viden og indsigt er imidlertid ikke tilstrækkelige forudsætninger. Der må også påpeges nødvendigheden af håb og handlemuligheder. En »fredsoplysning«, der blot ville vælte en masse isolerede informationer om krig, våben, sult og elendighed i hovedet på elever, vil nemt føre til apati og handlingslammelse i stedet for

til fredskompetence. Derfor bør fredsoplysning også være bredere end blot at være *mod* noget. Den bør også beskæftige sig med de værdier, vi sætter pris på – og derfor kan være bange for at miste – samt udvikle en global omsorg – en omsorg for naturen, for dyr, for undertrykte menneskegrupper, international forståelse og solidaritet med underprivilegerede og forfulgte.

Med hensyn til handlemuligheder kan henvises til de mange ikke-voldsstrategier, som i mange år har været dokumenteret og diskuteret. Vigtige handlemuligheder i denne forbindelse kan være deltagelse i internationale lejrskoleophold, i venskabsklasser, -skoler og -byer på tværs af Øst-Vest og Nord-Sydskel.

Emnerne bør desuden i videst muligt omfang tages

op, når børn, unge og andre målgrupper selv spørger om og undersøger disse emner.

I sin tematisering og fastlæggelse af mulige emner bør fredsoplysning og international undervisning tage hensyn til virkelighedens dynamiske egenskaber, dvs. beskæftige sig med muligheder for at nå fra en mindre ønsket tilstand til en mere værdifuld, humanistisk og tryk verden. Hertil kunne føjes, at der også er grund til at tage hensyn til det forhold, at krig og undertrykkelse i dag ikke blot udøves med fysiske magtmidler som f.eks. invasion, men også i stigende grad med økonomiske, politiske og psykologiske midler.

Ud fra sådanne overvejelser kan foreslås en emneoversigt som nedenstående¹³⁾, der sikkert i sin principielle tænke måde vil kunne vinde tværfaglig og tværpolitisk accept, selv om detailemner kan varieres:

Fredsoplysning

	FRA	TIL
FYSISKE VÅBEN	Produktion af fysiske våben; oprustning	Omstilling til produkter af civil, social og human betydning; ned- og afrustning
ØKONOMISKE MIDLER	Udbytende og undertrykkende brug af økonomiske ressourcer; krænkelse af økonomiske, sociale og kulturelle menneskerettigheder	Udvikling af ny økonomisk verdensorden; politisk-økonomisk lighed globalt og nationalt; afskaffelse af militærindustrielle komplekser; reelle økonomiske, sociale og kulturelle menneskerettigheder
POLITISKE MIDLER	Autoritære magtstrukturer; kanonbådsdiplomati; krænkelse af demokratiske (borgerlige og politiske) menneskerettigheder; snæver nationalisme	Ægte demokratiske strukturer og holdninger; fredelig sameksistens; reelle demokratiske menneskerettigheder; trans-nationalisme
PSYKOLOGISKE MIDLER	<i>Begrebsdannelse</i> Militaristiske begreber vedr. fred, sikkerhed, forsvar, nation, kønsroller, fædreland, 3. verden osv. »Myter« Underkastelse, <i>lydighed</i> og falsk tro på autoriteter <i>Forråelse</i> <i>Offentlig mening som våben</i> (f.eks. fjendebilleder, rygter, stadige trusler, udbredelse af myter)	Alternative begreber i humane og sociale behovs tjeneste Videnskabeligt orienterede forklaringer Kritisk indsigt; civil ulydighed Omsorg og solidaritet Kritisk og solidarisk mellemfolkelig forståelse; ny global informationsorden

Lav politisk dannelse

Handlingshæmning, følelser af magtesløshed, angst og fremtidspessimisme

Høj politisk dannelse

Handling, fredskompetence, evne til formidling og positiv kontakt; frygt og social indignation omsættes til fredsarbejde

Kildehenvisninger

- 1) Billesbølle, P. m.fl.: *Børns angst for krig med kernevåben*. Ugeskrift for Læger, 1986; 148, side 731–4.
Jensen, J. P.: *Også danske børn frygter atomkrig*. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1986 nr. 2, side 50–54.
Raundalen, Tora & Magne: *Barn i atomalderen*. Oslo, 1984.
- 2) Isager, Torben m.fl.: *Kernevåben som en trussel mod sundheden*. Ugeskrift for Læger, 1986; 148/46, side 3028–32.
Sundhed for alle i år 2000. WHO's sundhedspolitiske mål for Europa. Kbh.: Komiteen for sundhedsoplysning, 1985.
- 3) *FN's 10. ekstraordinære generalforsamling vedrørende nedrustning*. Udenrigsministeriet, september 1978.
- 4) *Sundhed for alle i år 2000* (jf. note 2)), side 13–14.
- 5) *UNESCO's rekommandation om international undervisning*, 1974. Den danske UNESCO-nationalkommission. København, 1976, side 7.
- 6) Som note 5), side 6.
- 7) Som note 3), side 24.
- 8) *World Congress on Disarmament Education*. Paris: UNESCO, 1980, side 9.
- 9) Billesbølle, P. m.fl., 1986 (jf. note 1)), side 734.
- 10) Varming, Ole: *Tidens unge*. Kbh., 1984, side 84 og 87.
- 11) Gustav Bang: *Evropas Kulturhistorie*. Bd. II, side 470–75. København 1899.
- 12) Indslag i DR's nyhedsmagasin, september 1987. Citeret i *Lærere for fred nyt*, 1987 nr. 4, side 19.
- 13) *Fredsoplysning og socialisme*. Århus: SP Forlag, 1986, side 35.